

Sandra Sánchez-García
Santiago Yubero
Héctor Pose

Alfabetització acadèmica i TIC: una experiència de promoció lectora a la universitat

Resum

La societat en què vivim es troba en un moment de transformació estructural, provocat en gran mesura per l'expansió i democratització d'internet i els mitjans socials. Aquests canvis no són aliens a la universitat, on aquesta realitat tecnològica exigeix el desenvolupament de noves competències que garanteixin l'accés de la comunitat universitària a la informació i el coneixement; però, a més, és imprescindible seguir desenvolupant una adequada comprensió lectora. En aquest treball presentem una iniciativa que té com a objectiu promoció de la lectura entre els estudiants universitaris alhora que s'intenta desenvolupar l'escriptura i les habilitats tecnològiques i mediàtiques.

Paraules clau: Alfabetització acadèmica, Promoció lectora, Mitjans socials, Educació Superior, Educadors socials.

Alfabetización académica y TIC: una experiencia de promoción lectora en la universidad

La sociedad en que vivimos se encuentra en un momento de transformación estructural, provocado en gran medida por la expansión y democratización de internet y los medios sociales. Estos cambios no son ajenos a la universidad, donde esta realidad tecnológica exige el desarrollo de nuevas competencias que garanticen el acceso de la comunidad universitaria a la información y el conocimiento; pero, además, es imprescindible seguir desarrollando una adecuada comprensión lectora. En este trabajo presentamos una iniciativa que tiene como objetivo promocionar la lectura entre los estudiantes universitarios, al tiempo que se intentan desarrollar la escritura y las habilidades tecnológicas y mediáticas.

Palabras clave: Alfabetización académica, Promoción lectora, Medios sociales, Educación Superior, Educadores sociales.

Academic Literacy and ICT: an experience of promoting reading in the university

The society in which we live is in process of structural change, largely engendered by the expansion and democratization of the Internet and social media. These changes are also at work in the university, where the new technological reality calls for the development of new skills to ensure the access of the university community to information and knowledge; at the same time, however, it is essential to continue to cultivate a satisfactory level of reading comprehension. In this article we present an initiative that aims to promote reading among university students while seeking to develop writing and technology and media skills.

Keywords: Academic literacy, Promoting reading, Social media, Higher education, Social educators

Com citar aquest article:

Sánchez-García, Sandra; Yubero, Santiago; Pose, Héctor (2015). "Alfabetització acadèmica i TIC: una experiència de promoció lectora a la universitat". *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 59, p. 24-38

▲ Lectura i universitat

La societat actual es troba en un moment de transformació estructural a causa, en bona part, de la revolució tecnològica de les darreres dècades. Ja des dels anys noranta del segle passat estem immersos en l'anomenada societat informacional o societat del coneixement. Entenem, així, que vivim en una societat en la qual el creixement econòmic i la generació de riquesa i de poder s'estructura socialment sobre el control del coneixement i la informació. Aquesta societat és el resultat de la ràpida expansió i democratització de les tecnologies de la informació i la comunicació, destacant especialment el paper d'internet com a mitjà de comunicació ràpid i accessible arreu del món. Tot això ha permès veritables avenços per a l'edició i difusió de la informació, però també ha generat una sobreabundància d'informació que, alhora, motiva noves necessitats formatives vinculades amb l'accés i l'ús de la informació.

A més, amb el desenvolupament des de principi del segle XXI dels anomenats mitjans socials, una societat eminentment tecnològica exigeix noves formes de participar, comunicar i col·laborar a la xarxa. L'aparició d'una nova tecnologia modifica substancialment la forma amb què s'estructura i es processa el coneixement, cosa que repercuteix directament en els processos d'alfabetització i en els processos educatius.

Mantenir-se al dia davant l'abundància d'informació, les eines tecnològiques i l'explosió de continguts generats pels usuaris fan, més necessari que mai, aprendre a trobar, interpretar, organitzar i recuperar informació rellevant formant ciutadans reflexius, crítics i competents en el maneig d'aquesta informació.

La universitat no és aliena a aquesta situació i tots aquests canvis han modificat de manera substancial la forma amb què ens enfrontem a la pràctica educativa. A més, la instauració de l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior ha modificat, en alguns sentits, el paper del professor i dels mateixos estudiants, així com l'estructura de les disciplines, centrant les matèries no només en els coneixements sinó, principalment, en el desenvolupament de competències i habilitats bàsiques.

En aquest sentit s'ha de tenir en compte l'evolució del concepte mateix d'alfabetització acadèmica, entès inicialment com la necessitat "d'ensenyar a llegir, a escriure i a estudiar en una determinada cultura escrita, en una específica comunitat acadèmica" (Carlino, 2006, 14). L'evolució d'aquest concepte ha fet emergir a primer nivell la necessitat que els alumnes aprenguin a exposar, argumentar, resumir, buscar informació, jerarquitzar-la, posar-la en relació, valorar raonaments, debatre, etc. (Carlino, 2013). En definitiva, es tracta de posar en consonància, dins de la universitat, tots els coneixements, les habilitats, els valors i les pràctiques professionals quotidianes que demanda la societat actual.

S'ha de tenir en compte l'evolució del concepte mateix d'alfabetització acadèmica

La voràgine tecnològica ens exigeix el desenvolupament de noves competències informacionals i digitals

La voràgine tecnològica en què estem immersos ens exigeix el desenvolupament de noves competències informacionals i digitals, que garanteixin l'accés de tota la comunitat universitària a la informació. Per aquest motiu, des de fa diversos anys, les universitats han assumit aquestes noves funcions a través de programes centrats en el desenvolupament de competències informàtiques i informacionals (CI2). Aquests programes, com assenyala la CRUE (2013), han d'assegurar que en els estudis de grau l'alumnat universitari desenvolupi les següents habilitats:

1. En relació amb l'ordinador i els seus perifèrics: entén les parts més comunes de la màquina, identifica i entén els components d'un ordinador personal, i treballa amb perifèrics cada dia més complexos i amb més funcionalitats.
2. En relació amb els programes: sap instal·lar i configurar les aplicacions més comunes: aplicacions ofimàtiques, navegadors, clients de correu electrònic, antivirus, etc., i coneix els principals programes per a utilitzar en cada àmbit temàtic.
3. En relació amb la xarxa: accedeix a la xarxa, coneix els recursos disponibles a través d'Internet, navega eficaçment i coneix els beneficis i riscos de la xarxa.
4. En relació amb la informació:
 - a) Busca la informació que necessita.
 - b) Analitza i selecciona la informació de manera eficient.
 - c) Organitza la informació adequadament.
 - d) Utilitza i comunica la informació eficaçment de manera ètica i legal, amb la finalitat de construir coneixement.

Aquests programes tenen com a objectiu ensenyar als alumnes a seleccionar, buscar, organitzar, comunicar i difondre informació de manera crítica, en diferents situacions, malgrat la sobreabundància d'informació, dels canvis tecnològics i dels diferents suports documentals. En general, les actuacions van encaminades a la consulta i maneig de fonts d'informació en diferents suports, l'elaboració d'estratègies de cerca, la consulta de motors de cerca i metacercadors i el maneig d'eines ofimàtiques.

La utilització de les noves tecnologies exigeix seguir desenvolupant l'habilitat tradicional de la lectura

Això no obstant, els programes acostumen a oblidar un aspecte fonamental, que és la necessitat d'analitzar i valorar críticament la informació. En aquest context, com descriu Martín Valdunciel (2013), la lectura és i hauria de ser l'eina imprescindible per desenvolupar, revisar i transformar el propi saber, però també per potenciar la capacitat d'entendre la realitat i orientar-se al món.

És evident que la utilització de les noves tecnologies exigeix nous sabers però, de la mateixa manera, cal seguir desenvolupant l'habilitat tradicional

de la lectura. Com assenyala Millán (2002, p. 21), “la lluita per comprendre i utilitzar les noves tecnologies digitals exigeix moltes coses noves, però pressuposa les antigues. I la més important de totes és la lectura”. Aquesta idea de la competència lectora com a base sobre la qual s’han d’assentar la resta de les competències està present en les conclusions de l’estudi elaborat per Williams i Rowlands (2007) sobre el comportament de la denominada “Generació Google”. Amb aquest terme es designa tots els nascuts a partir de 1993, la característica comuna dels quals és haver crescut amb el fenomen Internet i, per això, se’ls pressuposa un cert domini de tot el que fa referència a les noves tecnologies i a la utilització dels recursos de la xarxa. Aquest informe, que vol matisar aquestes suposicions, assenyala dues conclusions fonamentals sobre com seran els investigadors del futur, i que Fernández (2009) resumeix d’aquesta manera:

- a) Es continua necessitant una bona competència lectora per no ser analfabet digital, ja que hi ha coherència entre ser un bon lector analògic i un bon lector digital, per la qual cosa la competència lectora resulta imprescindible.
- b) La Generació Google és molt bona utilitzant les tecnologies, però aquesta habilitat no ens indica que, necessàriament, siguin millors buscant informació, ja que continuen essent necessaris uns determinats criteris bàsics de selecció i d’avaluació de la ingent quantitat d’informació a la qual es té accés.

D’aquesta manera, ens és fàcil entendre que a la universitat no només s’ha de treballar per formar estudiants capaços d’accedir al coneixement i a la informació a partir de l’ús de les tecnologies, sinó sobretot capacitar-los per utilitzar la informació eficaç, reflexiva, crítica i responsable. Aquest enfocament “porta implícit la comprensió lectora com a element clau de tot aquest procés de formació” (Yubero, Sánchez-García i Larrañaga, 2010: 197).

La idea que la lectura i l’escriptura són habilitats que es desenvolupen durant la infància ens porta a creure que la seva responsabilitat recau principalment en l’educació bàsica. Però el desenvolupament d’aquestes habilitats no ha de ser un tema exclusiu de l’escola, sinó que afecta també els nivells educatius superiors, ja que la major part de la comunitat universitària està composta per joves que s’estan formant i per als quals l’escriptura i la lectura són, o haurien de ser, activitats quotidianes vinculades a l’aprenentatge, la formació i el coneixement.

Hem de tenir present que aquests joves en formació s’enfronten a noves disciplines que utilitzen discursos específics, sovint, altament especialitzats. Com afirmen Cassany i Moreno (2008), cada gènere discursiu i cada àmbit professional presenten nous reptes per al lector, atès que els textos escrits són diferents en cada context, per la qual cosa varien els procediments per

a llegir-los i escriure'ls. Per tant, les habilitats de lectoescriptura que van aprendre els estudiants en l'educació obligatòria, encara que fossin molt bones, és difícil que donin resposta als requeriments específics que cal dominar en les diferents disciplines.

Si a més tenim en compte els desfavorables resultats relatius a la comprensió lectora obtinguts en els darrers informes PISA i PIRLS entre bona part dels estudiants espanyols, la lectura es converteix en una assignatura pendent per a la majoria de l'alumnat.

Llegir és
comprendre i, per
tant, és un
component
intrínsec a
tot el procés
d'aprenentatge

Llegir és comprendre i, per tant, és un component intrínsec a tot el procés d'aprenentatge de qualsevol matèria. A través de la lectura és com els estudiants del nivell superior prenen contacte amb la producció acadèmica d'una disciplina. Es tracta de formar "lectors capaços de llegir les línies, però també entre i rere les línies" (Cassany, 2006, 52).

L'hàbit lector dels universitaris

Com assenyalen els informes del *Baròmetre d'hàbits de lectura i compra de llibres* publicats anualment per la Federació de Gremis d'Editors d'Espanya, els universitaris presenten els nivells de lectura més elevats de la població. Això no obstant, aquests informes tenen com a limitació el fet d'oferir, sota un mateix concepte de lectura, una gran varietat de pràctiques realitzades per aquestes persones dins de la seva activitat com a estudiants: lectura d'apunts, lectura d'articles, lectura d'informació a internet, lectura de capítols o llibres vinculats amb la seva formació (Larrañaga, Yubero, Cerrillo, 2008). Per això, gran part del seu elevat índex lector ve determinat per una lectura instrumental, que es realitza en funció, exclusivament, d'un interès formatiu. Aquest tipus de lectura, com s'ha demostrat en diferents investigacions, no ofereix efectes sòlids en la formació dels hàbits lectors.

Per tot plegat, una qüestió a tenir en compte en l'àmbit universitari, tot i que sembli paradoxal, és l'elevat número d'estudiants que no tenen interès a llegir de manera voluntària, i que s'apropen a la lectura només com a instrument d'aprenentatge, sense que la lectura formi part del seu estil de vida. Per poder parlar d'hàbits lectors cal que el subjecte interpreti la lectura com un fet cultural rellevant i com una destresa individual important. Per això, és fonamental que la lectura s'haurà d'entendre com una pràctica socialment ben valorada. Però, desafortunadament, vivim en la "societat del currículum" (Zaid, 1996), en la qual ens formem assistint a cursos, conferències, congressos..., i on llegir ens treu temps si no serveix per a un aprenentatge immediat i específic. Cada vegada més, la lectura es restringeix a l'àmbit professional o al consum d'informació puntual, i per a la majoria té un valor purament instrumental. Gil Calvo (2001) parla d'una "desnaturalització

lectora”, que afecta la qualitat de la lectura, és a dir, a què es llegeix. Per determinar l'hàbit lector d'una població la diferència no rau a saber llegir o no, sinó en què, com i per què es llegeix, que són les claus en la construcció d'un lector freqüent, que llegeix de manera voluntària i té inserida la lectura en el seu estil de vida.

En general, la lectura no forma part de les activitats quotidianes que realitzen els estudiants universitaris. Com mostren els darrers informes INJUVE, les activitats preferides dels joves entre 15-29 anys en el seu temps lliure i de lleure són l'ús de l'ordinador, seguida d'activitats com sortir amb els amics, escoltar música o mirar la televisió. Mentre que la lectura de llibres, de diaris i de revistes es troba per sota d'activitats com viatjar, anar al cinema, practicar esport i, fins i tot, no fer res.

L'educació quotidiana, que en les seves dimensions pedagògiques i socials propicia la lectura, determina que no només sigui important pel temps que ocupa, sinó perquè s'hi van depositant i projectant –com en moltes altres activitats formatives o recreatives que es realitzen en el temps lliure– maneres de socialitzar-se especialment significatives per a la vida dels estudiants, per al seu futur professional i per al que podran acabar sent els seus centres d'interès més vitals (Caride, Lorenzo i Rodríguez, 2012, 57).

Els estudis elaborats per Larrañaga, Yubero i Cerrillo (2008), Bas Martín (2010) i Yubero, Larrañaga i Pires (2014), evidencien que, per a una bona part dels universitaris, la lectura té un caràcter bàsicament instrumental, cosa que influeix de manera negativa en la construcció de l'hàbit lector. Les anàlisis dels patrons de lectura analitzats en aquests estudis confirma que ser o no ser lector és bastant més que el simple fet de llegir. Com ja s'ha indicat, el que defineix la persona sense hàbit lector no és exactament no llegir, sinó llegir únicament per obligació i no per motivació instrumental, restringint la seva activitat lectora al mínim requerit. A més, aquests treballs reflecteixen com la lectura voluntària no acostuma a aparèixer en els estils de vida de molts d'aquests joves. El fet de tractar-se d'estudiants i universitaris, porta associada a la seva imatge social la pràctica de l'activitat lectora, cosa que, unida a la representació social positiva del lector, provoca l'aparició de la categoria de “falsos lectors” (Larrañaga i Yubero, 2005), per referir-se a aquells subjectes que valorant de manera positiva la lectura no tenen adquirit l'hàbit lector i distorsionen la seva imatge de lector/no lector per obtenir la desitjabilitat social.

Aquests estudis, que ens ofereixen dades quantitatives sobre les tendències lectores de la població universitària, evidencien la necessitat de no descuidar la formació de l'hàbit lector i el desenvolupament de la competència lectora entre els universitaris, especialment, dels qui llur futur professional està relacionat amb l'àmbit educatiu.

En general, la lectura no forma part de les activitats quotidianes que realitzen els estudiants universitaris

És imprescindible crear entorns en què llegir sigui una activitat plaent i quotidiana

Per això, és imprescindible crear entorns en què llegir sigui una activitat plaent i quotidiana. Per enfortir l'hàbit lector dels universitaris hem de procurar oferir-los contextos en què es faciliti el seu apropament a la lectura recreativa i la possibilitat de comentar les lectures, reflexionar i opinar sobre la seva pròpia implicació emocional amb el text.

La promoció a la lectura en l'àmbit universitari

La promoció de la lectura no s'ha treballat en l'àmbit acadèmic fins fa relativament poc temps. La creació del CEPLI (Centro d'Estudis de Promoció de la Lectura i Literatura Infantil) de la Universitat de Castella-La Manxa i la RIUL (Red Internacional de Universidades Lectoras), han estat iniciatives que han contribuït notablement a vincular la lectura amb el currículum dels universitaris.

El CEPLI es crea l'octubre de 1999. Aquest centre universitari de recerca, el primer d'aquestes característiques a Espanya, té com a objectiu fomentar i promocionar els estudis, la formació i la recerca en l'àmbit de la lectura. Per això, des de la seva creació s'han posat en marxa diferents iniciatives que volen promocionar la lectura entre la comunitat universitària intentant que aquesta contempli el llibre com un bé quotidià i necessari, i la lectura com una activitat rellevant dins del seu propi estil de vida.

El 2007 es crea la Xarxa Internacional d'Universitats Lectors, formada per gairebé cinquanta universitats d'Espanya, Europa i Llatinoamèrica, amb l'objectiu d'intentar contrarestar les mancances en la lectura que presenten els universitaris. Les iniciatives dutes a terme de manera cooperativa per aquesta xarxa pretenen potenciar l'hàbit de la lectura i l'escriptura entre els universitaris no només com a eina de treball, sinó també com a vehicle de promoció integral.

La creació d'aquestes dues institucions ha afavorit el debat al nostre país sobre la necessitat d'incloure la lectura i l'escriptura en les tasques quotidianes dels universitaris, en el sentit d'enfortir el seu hàbit lector i, a més, per entendre la lectura i l'alfabetització acadèmica com una part imprescindible del currículum. És important que la lectura crítica s'integri a les aules, per la qual cosa es requereix un canvi curricular generalitzat, que exigeix destinar recursos per conscienciar i formar el professorat. A més, cal impulsar el procés de desenvolupament professional docent per canviar concepcions i pràctiques d'ensenyament, per tornar-se i sentir-se capaços d'orientar en la lectura i l'escriptura als estudiants (Benvegnú, 2004; Carlino i Martínez, 2009; Marucco, 2004). També cal crear entorns en què llegir sigui una activitat plaent i quotidiana.

Web 2.0 i promoció lectora

Els mitjans socials van irrompre a la nostra societat gairebé com una moda. Una dècada més tard es mantenen com una de les eines més potents de difusió i comunicació. El desenvolupament de l'anomenada web 2.0 i la seva filosofia de participació i col·laboració han fet possible noves formes de comunicació social, on el fet de compartir informació i coneixements es converteix en el seu pilar fonamental. En aquest escenari, el ciutadà desenvolupa un paper actiu, molt més “social”, davant el tradicional rol passiu en què les dades només fluïen en una direcció. Ja no som simples consumidors d'informació, sinó que tots som potencials productors de continguts, des del moment en què tenim al nostre abast les eines necessàries per generar la nostra pròpia informació.

A més, són els joves universitaris un dels col·lectius més actius en el consum de mitjans socials. Com mostra l'informe *Juventud en España* (2012), les activitats preferides dels joves entre 15-29 anys en el seu temps lliure i de lleure són l'ús de l'ordinador amb un 94,8%, seguida d'activitats com sortir amb els amics (92,5%), escoltar música (87%) o mirar la televisió (83,9). La lectura de llibres amb un 69,2% i de diaris i revistes amb un 70,2%, es troben per sota d'activitats com viatjar (79,8%), anar al cine (79,7%), practicar esport (72,4%) i, fins i tot, no fer res (81,7). Aquest mateix estudi evidencia que el 84,6% dels joves accedeix diverses vegades al dia a internet, i l'ús del correu electrònic (80,4%), les xarxes socials (77,1%), la cerca d'informació (73,9%) i les descàrregues de continguts (62,6%) són les activitats més demandades.

Ja no som simples consumidors d'informació, sinó que tots som potencials productors de continguts

En l'àmbit concret de la promoció de la lectura trobem a la web social noves aplicacions de lectura i de promoció: blogs d'editorials que ofereixen informació sobre obres, tendències o temàtiques; fòrums de discussió sobre llibres o perfils d'autors i il·lustradors, que presenten al lector avançaments de les seves obres, són alguns dels nous espais on cada vegada més lectors entren en contacte amb els llibres. En aquests espais virtuals els lectors transformen la lectura en una experiència compartida, que els ajuda a trobar-se amb persones que comparteixen les seves mateixes aficions.

Dins d'aquest context també són els joves els qui de manera més activa han adoptat les eines de la web 2.0 per crear espais i comunitats de lectors. Treballs com els de Martín-Barbero i Lluch (2011), Lluch i Acosta, (2012), Sánchez-García, Lluch i Del Río (2013) i Lluch (2014), descriuen l'ús que els joves fan dels mitjans socials en relació amb la lectura. Aquests treballs mostren com els joves fan servir la xarxa per parlar dels llibres que els agraden, sentint que formen part d'una comunitat. La soledat del lector es transforma, gràcies a l'ús de la tecnologia, en conversa social i intercanvi d'opinió, tornant a la lectura un cert caràcter social i públic. Aquestes eines permeten als joves lectors sentir-se part d'una comunitat activa i influent, des del moment en què les seves opinions són escoltades, valorades i compartides.

Els blogs potser són l'eina més emprada entre els lectors per donar a conèixer els seus gustos literaris. La facilitat amb la qual es poden crear i mantenir, la senzillesa d'ús i de creació de continguts i la seva flexibilitat per construir una eina de conversa ha fet que es multipliquin la quantitat de blogs dedicats a la xarxa. Es tracta d'un sistema de gestió de continguts que permet als lectors anar afegint comentaris, cosa que els converteix en llocs de debat i intercanvi, on els llibres són els protagonistes. L'èxit d'aquesta eina per a la promoció de la lectura rau, com assenyalen Sánchez-García, Lluch i Del Río (2013, p. 83), en la seva potencialitat com a eines de comunicació. Però perquè aquests compleixin els seus objectius és imprescindible una implicació directa dels lectors. Només així aquest espai podrà convertir-se “en un lloc de pertinença i d'afecte” (Lluch, 2014). Aquests espais virtuals han de permetre no només compartir la seva afició per la lectura sinó, sobretot, construir vincles afectius a partir de l'intercanvi d'experiències i opinions.

En aquest context, en què internet i les xarxes socials són un dels mitjans més potents d'interacció i comunicació, considerem imprescindible utilitzar la seva potencialitat per apropar els joves a la lectura. Aquesta tecnologia pot ser i ha de ser emprada per compartir lectures i per debatre sobre elles, intercanviant opinions d'una manera més àgil i oberta.

Lectura voluntària i currículum: els Espais de lectura

Els *Espais o Racons de lectura* són una iniciativa engegada en algunes universitats per promocionar la lectura. Aquests llocs, tot i que han estat creats amb filosofies diferents, tenen un mateix objectiu: apropar lectures recreatives a la comunitat universitària.

Per iniciativa del CEPLI, de la Universitat de Castella-La Manxa, es crea el 2010 a la Facultat de Treball Social del Campus de Conca el primer “Espai de lectura”. Basat en la filosofia del moviment internacional *BookCrossing*, que té com a objectiu compartir no només un lloc de trobada, sinó fonamentalment de professors i alumnes, intenta ser un lloc per al intercanvi de lectures. Hom es pot endur aquests llibres el temps que ho vulgui, tot i que per afavorir un funcionament dinàmic d'aquest espai s'ha establert un mes com a termini aproximat de devolució. A més, durant el curs 2013-2014 s'ha posat en marxa un nou espai, en aquesta ocasió en col·laboració amb les Facultats de Ciències Socials i Ciències de l'Educació i Humanitats, on es troba la titulació d'Educació Social.

Un aspecte que des del principi s'ha tingut en compte en aquest projecte ha estat la importància del fet que els lectors compartissin les seves opinions, valorant les lectures i expressant les seves preferències lectores. Per això s'han creat diferents plataformes virtuals en què els lectors poden realitzar els seus comentaris. L'objectiu d'aquests espais virtuals és oferir llocs de trobada i debat per a lectors, però aquesta vegada aprofitant les possibilitats que ens ofereixen les tecnologies i, especialment, els mitjans socials.

Tenint en compte que els blogs són l'eina més generalitzada i eficaç per a la promoció de la lectura, en el curs 2013-2014 es va crear un blog (<http://blog.uclm.es/espaciolectura/>) en què tota la comunitat universitària (alumnes, PAS i professors) poguessin parlar de lectures, llibres, autors i experiències lectores. Aquest blog es concep com una eina per compartir les opinions sobre els llibres que circulen al l'Espai de lectura, alhora que permet seguir d'alguna manera el moviment dels llibres. Es tracta de donar cabuda a les “3 eRRes” que defineixen la filosofia BookCrossing, que són:

- a) *Read (Lee)*: tots els lectors tenen en comú la lectura d'aquests llibres.
- b) *Register (Registra'l)*: la forma més còmoda i oberta de saber qui ha llegit aquests llibres és deixant-ne un comentari al blog amb la seva valoració.
- c) *Release (Allibera'l)*: Tornar a deixar els llibres en “llibertat”; en aquest cas no només tornant-los a l'Espai de lectura, que és el punt de trobada físic de tots els llibres, sinó també donant a aquest Espai els teus propis llibres.

Des del curs 2013-2014, aquest projecte té una connexió amb la programació curricular de l'assignatura optativa “Alfabetització i promoció lectors”, del Grau d'Educació Social. Aquesta assignatura té com a objectiu l'adquisició d'habilitats d'intervenció socioeducativa en àrees relacionades amb l'alfabetització i la lectura. Al llarg del desenvolupament de tot el currículum, la literatura i la lectura adquireixen gran protagonisme dins de la formació dels futurs educadors socials. Amb l'objectiu de formar professionals “que siguin capaços de valorar els llibres i la lectura com a elements d'intervenció socioeducativa a l'aula, a la família o des dels centres culturals i serveis socials” (Sánchez-García i Yubero, 2010, 205).

En aquesta assignatura els alumnes tenen assignades tasques pràctiques relacionades amb els continguts i la dinamització del blog creat per a l'Espai de lectura. Les experiències de creació, ús i foment de blogs portats a terme en el procés d'ensenyament-aprenentatge evidencien com el seu ús està relacionat, en gran mesura, amb la promoció de la lectura i l'escriptura, així com l'adquisició d'habilitats de comunicació (Gewerc, 2005, 15). Per això,

considerem important vincular part de les tasques de l'assignatura amb el funcionament del blog. En el cas específic del desenvolupament d'habilitats de lectura i escriptura autors com Reale (2008) i Álvarez (2012) assenyalen com a beneficis de l'ús d'aquesta eina social a l'aula: l'economia, atès que s'exigeix a l'hora d'escriure amb precisió en les intervencions; el sistema d'arxiu, que permet explorar com desenvolupen i connecten els alumnes les seves idees i opinions; la retroalimentació, que estimula la participació i la col·laboració entre parelles; l'ús de recursos multimèdia, que permet la possibilitat de desenvolupar destreses en diversos llenguatges; la immediatesa de publicació, que genera una ràpida sensació d'acompliment; i la participació activa, que estén les possibilitats d'aprenentatge més enllà de l'aula.

Tenint en compte aquests aspectes, vam considerar adequat que fossin els alumnes d'aquesta assignatura els encarregats de crear les entrades o *posts* i motivar la resta dels seus companys a participar al blog, deixant comentaris i compartint continguts. Per facilitar l'intercanvi d'opinions el blog té cinc categories d'entrada diferents:

- a) Ressenyes dels llibres que estan circulant a l'Espai de lectura.
- b) Entrades amb informació sobre els autors dels llibres.
- c) Els nostres llibres: un espai que convidi a la lectura d'altres llibres. Els llibres que encara no han llegit però que els agradaria de llegir, llibres que han llegit i dels quals recomanen la lectura... En definitiva, una invitació que altres llibres atractius i de qualitat puguin formar part d'aquest Espai de lectura.
- d) Activitats relacionades amb la lectura que es programen al llarg del curs acadèmic a l'Espai de lectura, a la universitat o a la ciutat, amb l'objectiu d'animar a la comunitat universitària a participar en aquestes activitats: clubs de lectura, trobades amb autors, conferències, fires, etc.
- e) Notícies vinculades al món del llibre i a la lectura: premis literaris, concursos i certàmens d'escriptura, notícies als mitjans sobre hàbits lectors, etc. En definitiva, una secció que permeti estar informat sobre temes relacionats amb els llibres i la lectura.

La lectura i l'escriptura són un binomi inseparable

El fet que siguin els mateixos alumnes els que s'encarreguen de les entrades i el contingut del blog ajuda a potenciar a més l'escriptura. No hem d'oblidar que la lectura i l'escriptura són un binomi inseparable, i que aquesta darrera és també un dels pilars de l'alfabetització acadèmica.

Aquest blog no només és un aparador virtual de la dinàmica i les activitats de l'Espai de lectura, sinó que intenta presentar una sèrie de beneficis indirectes per als seus participants. El fet que siguin els alumnes de l'assignatura els responsables de les entrades i del contingut del blog els obliga a estar

al dia amb temes vinculats amb la lectura. A més, en un moment en què és important treballar el desenvolupament de competències digitals i mediàtiques dels alumnes, la introducció d'aquesta eina social a l'aula ajuda els participants a familiaritzar-se amb dinàmiques i estratègies de comunicació pròpies de la web 2.0.

Amb l'objectiu de crear un espai de comunicació immediata entre els alumnes de l'assignatura, es va crear, a més, un grup a Facebook (<https://www.facebook.com/groups/espaciodelectura/>). Hi compartim notícies i informació sobre llibres i lectura, breus entrades que són un petit anticipi del que després, de manera més extensa i treballada, pot ser un post per al blog.

La configuració d'aquest grup és oberta, per la qual cosa, malgrat que inicialment estava format pels alumnes de l'assignatura, s'ha aconseguit captar l'atenció d'altres usuaris de la xarxa. Qualsevol persona interessada en el seu contingut pot formar part d'aquest grup, tot i que ha de ser acceptat o convidat per algun dels seus membres. El fet de ser seguits i llegits per persones alienes a la comunitat universitària motiva els alumnes perquè se senten part activa d'aquest projecte.

Tot i la curta trajectòria d'aquesta iniciativa s'ha comprovat la bona acceptació obtinguda, no només pels alumnes de l'assignatura, sinó per la resta de la comunitat universitària. En línies generals, la iniciativa ha estat ben acceptada entre el professorat que col·labora donant llibres per a l'Espai de lectura, però sobretot pels alumnes. Aquest espai s'ha convertit en un lloc de trobada, de descans, de tertúlia i d'intercanvi de llibres en què, a més, les xarxes socials els ofereixen la possibilitat de parlar de lectura amb els seus iguals. El fet que les recomanacions de llibres, d'autors i d'activitats les facin el mateixos companys motiva més a participar en el projecte. En aquest sentit, és important recordar que les relacions entre iguals són claus en els processos de socialització en aquestes edats i això es reflecteix en els processos que menen a la recomanació de llibres per a la seva lectura (Yubero, 2004).

Reflexió final

Aquest treball només és una mostra del que es pot fer des de la universitat per promocionar la lectura entre els universitaris. És important que tots els implicats en el procés educatiu dels estudiants entenguin que la lectura, a més de ser una eina imprescindible de treball, és fonamentalment un vehicle de promoció i desenvolupament integral dels alumnes universitaris.

La lectura és fonamentalment un vehicle de promoció i desenvolupament integral dels alumnes universitaris

A més, hem de tenir present, com assenyala Carlino (2013), que les alfabetitzacions acadèmiques incumbeixen tots els docents universitaris i no només uns quants hi estan involucrats. I, en aquest sentit, el desenvolupament de la lectura i l'escriptura és una part fonamental del currículum universitari, que ha d'ocupar un lloc privilegiat en la pràctica docent a totes les titulacions.

Sandra Sánchez-García
Subdirectora de la Biblioteca Universitària
Universitat de Castella-La Manxa
sandra.sanchez@uclm.es

Santiago Yubero
Catedràtic E.U. de Psicologia Social
Degà de la Facultat de Ciències de l'Educació i Humanitats
Universitat de Castella-La Manxa
santiago.yubero@uclm.es

Héctor Pose Porto
Professor Universitat da Coruña
hector.pose@udc.es

Bibliografia

- Álvarez, G.** (2012). “Las nuevas tecnologías en el contexto universitarios: sobre el uso de blogs para desarrollar las habilidades de lectoescritura de los estudiantes”. En: *Revista de Universidad y Sociedad del Conocimiento (RUSC)*, 9, 2, p. 3-17.
- Bas Martín, N.** (2010). “Educar para leer y leer para educar: alfabetización lectora en la asignatura documentación informativa”. En: *Revista General de Información y Documentación*, 20, p. 243-266.
- Benvegnú, M. A.** (2004). “Las prácticas de lectura en la universidad: un taller para docentes”. En: P. Carlino (coord.). *Leer y escribir en la universidad*. Buenos Aires: Lectura y Vida, p. 41-57.
- Caride Gómez, J. A.; Lorenzo Castineiras, J. J.; Rodríguez Fernández M. A.** (2012). “Educar cotidianamente: el tiempo como escenario pedagógico y social en la adolescencia escolarizada”. En: *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 20, p. 19-60.
- Carlino, P.** (2013). “Alfabetización académica 10 años después”. En: *Revista Mexicana de Investigación Educativa*, 57, p. 355-381.
- Carlino, P.** (2006). *Escribir, leer y aprender en la universidad*. Buenos Aires: FCE.

Carlino, P.; Martínez, S. (coord.) (2009). *Lectura y escritura, un asunto de todos*. Neuquén: Universidad Nacional del Comahue. Recuperat de http://www.uncoma.edu.ar/academica/programas_y_proyectos/publicaciones/la_lectura_y_la_escrita.pdf

Cassany D. (2006). *Tras las líneas. Sobre la lectura contemporánea*. Barcelona: Anagrama.

Cassany, D.; Moreno, O. A. (2008). “Leer y escribir en la universidad: hacia la lectura y escritura crítica de géneros científicos”. En: *Revista Memoria*. Recuperat de <http://www.saber.ula.ve/handle/123456789/16457>

Comisión mixta CRUE-TIC y REBIUN (2013). *Manual para la formación en competencias informáticas e informacionales (CI2)*. Madrid, CRUE. Recuperat de http://ci2.es/sites/default/files/documentacion/manual_ci2_completo.pdf

Fernández, L. (2009). *Lectura y competencias del ciudadano*. Cuenca: CEPLI.

Gewerc, A. (2005). “El uso de weblogs en la docencia universitaria”. En: *RELATEC: Revista Latinoamericana de Tecnología Educativa*, 4, 1, p. 9-24.

Gil Calvo, E. (2001). “El destino lector”. En: *La educación lectora*. Madrid: Fundamentos, p. 12-26.

Injuve (2013). *Informe Juventud en España (2012)*. Madrid: Instituto de la Juventud. Recuperat de http://www.injuve.es/sites/default/files/2013/26/publicaciones/IJE2012_0.pdf

Lluch, G. (2014). “Jóvenes y adolescentes hablan de lectura en la red”. En: *Ocnos*, 11, 7-21. Recuperat de <http://www.revista.uclm.es/index.php/ocnos/article/view/441>

Lluch, G.; Acosta, M. (2012). “Conversaciones sobre lecturas en la Web 2.0: el caso de Laura Gallego. Análisis discursivo de conversaciones virtuales entre adolescentes”. En: J. Díaz Armas (ed.). *Lecturas para el nuevo siglo*. La Laguna: Servicio de Publicaciones de la Universidad de La Laguna, p. 37-52.

Martín Valdunciel, M. E. (2013). “La lectura como herramienta epistémica en la enseñanza superior”. En: *Álabe*, 8. Recuperat de <http://revistaalabe.com/index/alabe/article/view/172>

Martín-Barbero, J.; Lluch, G. (ed.) (2011). *Lectura, escritura y desarrollo en la sociedad de la información*. Bogotá: Cerlalc-Unesco. Recuperat de <http://cerlalc.org/publicacion/proyecto-lectura-escritura-y-desarrollo-en-la-sociedad-de-la-informacion/>

Marucco, M. (2004). “Aprender a enseñar a escribir en la universidad”. En: P. Carlino (coord.). *Leer y escribir en la universidad*. Buenos Aires: Lectura y Vida, p. 61-76.

Millán, J. A. (2002). “La lectura y la sociedad de la información”. En: *Primeras noticias: literatura infantil y juvenil*, 187, p. 19-27.

Sánchez-García, S.; Lluch, G.; Del Río T. (2013). “La lectura en la web 2.0. Estudio de caso: Los blogs en el Reto Delirium”. En: *@tic. Revista d'innovació educativa*, 10. Recuperat de <http://ojs.uv.es/index.php/attic/article/view/1783>

- Sánchez-García, S.; Yubero, S.** (2010). “La lectura como elemento integrador de valores para la adaptación social”. En: E. Larrañaga (coord.), *Miradas a los social*. Cuenca: Universidad de Castilla-La Mancha, p.197-206.
- Larrañaga, E.; Yubero, S.; Cerrillo, P.** (2008). *Estudio sobre hábitos de lectura de los universitarios españoles*. Madrid: Fundación SM.
- Larrañaga, E.; Yubero, S.; Cerrillo, P.** (2005). “El hábito lector como actitud. El origen de la categoría de ‘falsos lectores’”. En: *Ocnos, 1*, p. 43-60.
- Reale, A.** (2008). “Sobre la eficacia de bitácoras y diarios de escritor en el Taller de Expresión”. En: *Jornadas Académicas 2008, Producir teoría, pensar las prácticas*. Buenos Aires: Universidad de Buenos Aires.
- Yubero, S.; Larrañaga, E.; Pires, N.** (2014). *Estudo sobre os hábitos de leitura dos estudantes portugueses do ensino superior*. Castelo Branco: Instituto Politécnico.
- Yubero, S.; Sánchez-García, S.; Larrañaga, E.** (2010). “Lectura y universidad: la promoción de la lectura desde la biblioteca universistaria”. En: Rösing, T. M. K. y Rettenmaier, M. (coords.). *Biblioteca, lectura y multimedia*. Passo Fundo: Universidade de Passo Fundo, p. 191-208.
- Yubero, S.** (2004). “Socialización y Aprendizaje social”. En: Darío Páez *et al.*, *Psicología Social, Cultura y Educación*. Madrid: Pearson Prentice Hall, p. 819- 844.
- Williams, P.; Rowlands, I.** (2007). *Information Behaviour of the Researcher of the Future*. Bristol: British Library, JISC. Recuperat de <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/programmes/reppres/ggworkpackageii.pdf>
- Zaid, G.** (1996). “Notas sobre la desaparición del libro”. En: *Moenia: Revista lucense de lingüística & literatura, 2*, p. 561-564.